

МЕТОДИКА КОМПЛЕКСНОЇ КІЛЬКІСНОЇ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОЦЕСУ ПОДРІБНЕННЯ ЧЕРВОНОГО М'ЯСА КУРЯТИНИ

У статті наведено методику комплексної кількісної оцінки якості подрібнення червоного м'яса курятини, відповідно до принципів кваліметрії.

Ключові слова: *якість, комплексна кількісна оцінка, подрібнення, м'ясо курятини.*

Постановка проблеми. М'ясо курятини, незважаючи на задовільний хімічний склад і високий рівень біологічної цінності, через морфологічну будову в масовому виробництві використовується обмежено. Його частково направляють на механічне обвалювання, але отримана м'ясна маса має низькі функціонально-технологічні властивості. Щоб розширити коло застосування даної сировини в кулінарії необхідно вивчити його фізико-хімічні, структурно-механічні показники якості подрібненої сировини, проаналізувати його технологічні показники якості, а також кількісно оцінити якість отриманого фаршу за всією сукупністю характеристик.

Відомо, що будова тканини - її фізико-хімічні показники, а також конструктивні параметри обладнання мають вплив на процес подрібнення м'ясної сировини з курятини, які в свою чергу впливають на якість отриманого фаршу, а саме на фізико-хімічні, структурно-механічні, технологічні показники.

Мета і завдання статті. У зв'язку з цим, метою роботи є розробка методики кількісної оцінки якості фаршу з червоного м'яса курятини, з урахуванням вимог чинної України нормативної документації (НД). За допомогою комплексного показника якості, як узагальненого параметра оптимізації, визначити найкращі умови процесу подрібнення червоного м'яса курятини.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виражені в різних одиницях абсолютні значення показників якості не можна безпосередньо звести у загальний комплексний показник без трансформації їх до загальної шкали вимірювання [1].

Відповідно до принципів кваліметрії, значення одиничного показника якості та якості продукції в цілому має бути оцінене шляхом порівняння з базовим або еталонним значенням [2, 3]. Ця оцінка є безрозмірною величиною.

Існують різні способи отримання оцінок. Найбільш перспективним вважається спосіб, заснований на застосуванні безрозмірної шкали Харрінгтона [4, 5], яка має корисні і важливі властивості, як монотонність, безперервність, гладкість, адекватність, ефективність і статистична чутливість. Для перетворення абсолютних значень показників якості продукції на безрозмірну їх оцінку, коли широко використовуються їх експертні і структурно-механічні оцінки, раціонально застосовувати експоненціальну залежність, покладену в основу шкали бажаності Харрінгтона (1):

$$D_i = \exp[-\exp(-Y_i)], \quad (1)$$

де Y_i - кодоване значення показника якості P_{ij} .

Дана шкала передбачає 5 інтервалів (рисунок 1), у загальному інтервалі шкали від 1 до 0: 1,00..0,80 - дуже добре (відмінно); 0,80..0,63 - добре; 0,63..0,37 - задовільно; 0,37..0,20 - погано; 0,20..0,00 - дуже погано.

Кодовані і відповідні їм абсолютні значення показників властивості розташовуються на осі абсцис, значення відносних показників - на осі ординат. Нульове кодоване значення відповідає допустимому по НД абсолютному значенню показника властивостям з відносним показником 0,37. У таблиці 1 ці значення показників виділені жирним шрифтом.

Обґрунтування вузлових значень (перехід від одного рівня якості в інший) виконано з урахуванням вимог до фаршів ковбас варених, сосисок, сарделок та м'ясних хлібів, згідно з ДСТУ 4436:2005 [6].

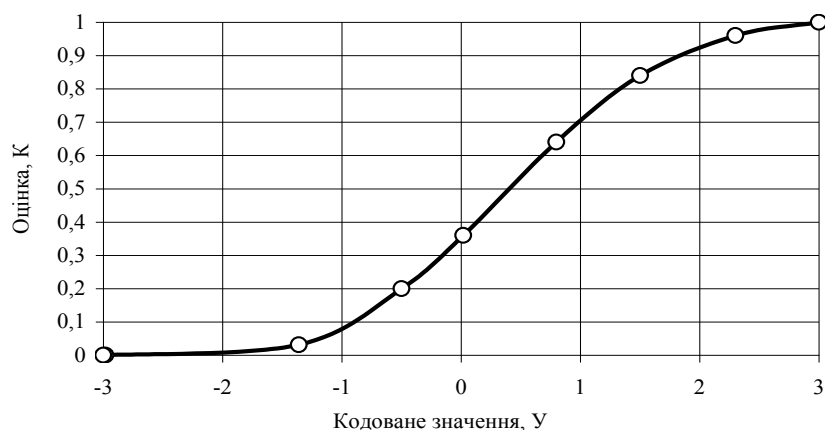

Рис. 1. Графік визначення оцінок нормованих показників якості

У таблицях 1-2 наведено шкалу вузлових значень показників якості фаршу з червоного м'яса курятини.

Таблиця 1

Шкала вузлових значень фізико-хімічних показників якості фаршу з червоного м'яса курятини

Назва показника, одиниця виміру	Оцінка K_i					
	1,00	0,80	0,63	0,37	0,20	0,00
	Кодоване значення $У$					
	3,00	1,50	0,85	0,00	-0,50	-3,00
Фізико-хімічні показники						
Масова доля (МД) білка, %	18	14	12	10	6	2
МД жиру, %	20	25	30	35	40	45
МД вологи, %	55	63	70	75	80	85
МД кісткових вкраплень	0,00	0,05	0,10	0,20	0,40	0,60
Температура в товщині продукту під час випуску в реалізацію	0	5	10	15	20	25
Волого-утримуюча здатність (ВУЗ) фаршу, %	74	66	58	50	40	30
Коефіцієнт неоднорідності подрібнення фаршу	30	40	50	60	70	80
Процентний склад м'ясних частин при тонкому подрібненні, розмір яких складає 0,4-1 мм ² , %	55	40	25	10	5	0
Процентний склад м'ясних частин при дрібному подрібненні, розмір яких складає 1-4 мм ² , %	95	80	65	50	25	0
Процентний склад м'ясних частин при середньому подрібненні, розмір яких складає 10-60 мм ² , %	55	40	25	10	5	0

За еталонне значення P_{em} (з оцінкою 1,0) набуто середнього теоретичного значення цих показників. Інтервал значень показників між оцінками 1,00 і 0,37 а також між 0,37 і 0,00 був вибраний з урахуванням забезпечення рівномірності шкали, а також з практичних і логічних міркувань.

Для цього дослідження значення показників з оцінкою нижче 0,37 (які не відповідають вимогам НД) не представляють наукового інтересу.

Для розрахунку комплексної оцінки якості використовували арифметичну середньозважену величину:

Таблиця 2

Шкала вузлових значень структурно-механічних, органолептичних, мікробіологічних, токсичних і технологічних показників якості фаршу з червоного м'яса курятини

Назва показника, одиниця виміру	Оцінка K_i					
	1,00	0,80	0,63	0,37	0,20	0,00
	Кодоване значення V					
	3,00	1,50	0,85	0,00	-0,50	-3,00
Структурно-механічні показники						
Гранична напруга зрушення, Па	250	400	550	700	850	1000
В'язкість, Па·с	100	150	200	250	500	750
Деформація, Па	1	9	17	25	40	55
Органолептичні показники						
Зовнішній вигляд, бал	5,0	4,0	3,0	2,0	1,5	1,0
Консистенція, бал	5,0	4,0	3,0	2,0	1,5	1,0
Вид фаршу на розрізі, бал	5,0	4,0	3,0	2,0	1,5	1,0
Запах і смак, бал	5,0	4,0	3,0	2,0	1,5	1,0
Мікробіологічні показники						
Кількість МАФанМ, КУО в 1 г продукту	0	1000	2500	5000	10000	15000
Патогенні мікроорганізми, у тому числі бактерії роду Salmonella, в 25 г продукту	0	0	0	0	5	10
БГПК, у 1 г продукту	0	0	0	0	5	10
Сульфітредукувальні клостридії, в 0,01 г продукту	0	0	0	0	5	10
Staphylococcus aureus в 1,0 г продукту	0	0	0	0	5	10
L. monocytogenes, у 25 г продукту	0	0	0	0	5	10
Токсичні елементи						
Свинець, мг/кг	0,00	0,15	0,30	0,50	1,00	1,50
Кадмій, мг/кг	0,00	0,02	0,03	0,05	0,10	0,15
Миш'як, мг/кг	0,00	0,03	0,07	0,10	0,20	0,30
Ртуть, мг/кг	0,00	0,01	0,02	0,03	0,08	0,13
Мідь, мг/кг	0,0	1,5	3,0	5,0	8,0	11,0
Цинк, мг/кг	0,0	25	45	70,0	90,0	110,0
Радіонукліди						
Цезій, Бк/кг	0	70	170	200	250	300
Стронцій, Бк/кг	0	5	15	20	25	30
Технологічні показники						
Питома витрата електроенергії за один цикл подрібнення, Дж	15	30	45	60	90	120

$$K = \sum_{i=1}^n K_i \cdot m_i, \quad (2)$$

де K_i - оцінка одиничного показника;

m_i - коефіцієнт вагомості показника;

n - кількість показників, які враховуються.

Коефіцієнти вагомості одиничних показників якості фаршу з червоного м'яса курятини були призначені з урахуванням практичних і логічних міркувань щодо важливості їх впливу на якість фаршу та готової продукції. Так, найбільш вагомою є група фізико-хімічних показників з оцінкою 0,45, потім група технологічних показників з оцінкою $m_i=0,3$, та найменш вагома група структурно-механічних показників $m_i=0,25$.

При цьому дотримується умова:

$$\sum m_{ij} = 1. \quad (3)$$

Одиничні оцінки та комплексний показник якості фаршу з червоного м'яса курятини (гомілка) як узагальнений параметр оптимізації наведено в таблиці 3.

Таблиця 3

Оцінки показників якості фаршу із червоного м'яса курятини (гомілка)

№ дослідю	Послідовність	y_1	y_2	y_3	y_4	y_5	y_6	y_7	y_8	y_9	Комплексна оцінка	
		Q	θ	η	B_{VZ}	K	γ	$B_{m.l.}$	$B_{m.l.}$	$B_{c.l.}$		
Вагомість		$m_i=0,30$	$m_i=0,10$	$m_i=0,20$	$m_i=0,05$	$m_i=0,10$	$m_i=0,10$	$m_i=0,05$	$m_i=0,05$	$m_i=0,05$	дослідю	середня
1	09	0,70	0,64	0,49	0,75	0,34	0,80	0,56	0,32	0,64	0,60	0,595
	16	0,69	0,63	0,47	0,76	0,27	0,81	0,53	0,34	0,66	0,59	
2	14	0,59	0,70	0,86	0,76	0,73	0,79	0,31	0,65	0,59	0,69	0,680
	10	0,61	0,70	0,84	0,76	0,65	0,78	0,25	0,62	0,56	0,67	
3	04	0,45	0,63	0,33	0,76	0,63	0,90	0,08	0,44	0,82	0,52	0,515
	13	0,43	0,63	0,34	0,79	0,52	0,89	0,06	0,51	0,80	0,51	
4	08	0,33	0,86	0,32	0,75	0,77	0,63	0,50	0,63	0,45	0,51	0,505
	12	0,34	0,87	0,32	0,77	0,68	0,59	0,51	0,65	0,43	0,50	
5	01	0,39	0,72	0,32	0,69	0,45	0,43	0,38	0,78	0,30	0,45	0,450
	07	0,41	0,72	0,32	0,72	0,33	0,44	0,41	0,80	0,36	0,45	
6	06	0,35	0,66	0,35	0,73	0,58	0,49	0,29	0,65	0,26	0,44	0,440
	05	0,35	0,65	0,35	0,72	0,45	0,53	0,27	0,72	0,39	0,44	
7	11	0,36	0,70	0,35	0,79	0,66	0,43	0,66	0,53	0,48	0,48	0,475
	15	0,36	0,69	0,35	0,78	0,58	0,45	0,64	0,49	0,44	0,47	
8	02	0,53	0,72	0,37	0,74	0,73	0,40	0,67	0,53	0,45	0,54	0,535
	03	0,52	0,71	0,37	0,76	0,68	0,41	0,69	0,50	0,38	0,53	

При цьому, критерієм оптимальності технологічного процесу, тобто функції y_i : y_1 – питома втрата електроенергії за один цикл подрібнення, Дж; y_2 – гранична напруга зсуву, Па; y_3 – в'язкість, Па·с; y_4 – вологоутримуюча здатність фаршу, %; y_5 – коефіцієнт неоднорідності подрібнення фаршу; y_6 – деформація, 50 Па; y_7 – тонке подрібнення, процентний склад м'ясних часток розміром 0,4-1 мм², %; y_8 – мілке подрібнення, процентний склад м'ясних часток розміром 1-4 мм²; y_9 – середнє подрібнення, процентний склад м'ясних часток розміром 10-60 мм².

Так, при розгляді середньозважених геометричних показників якості фаршу із червоного м'яса курятини найбільше значення комплексного показника $K_{max}=0,665$ набує для досліду №2 (швидкість обертання валу - 150 об/с; діаметр отворів решітки - $6 \cdot 10^{-3}$; сила подачі сировини – 0,5 Н; кут ножа - 30 °), а мінімальний показник $K_{min}=0,420$ у досліді №6 (швидкість обертання валу - 70 об/с; діаметр отворів решітки - $6 \cdot 10^{-3}$; сила подачі сировини – 0,5 Н; кут ножа - 90 °).

Статистичну обробку результатів експерименту для комплексного показника якості фаршу з червоного м'яса курятини проводили за методикою [7], що дозволило одержати функцію регресії (4), яка адекватно описує вплив умов процесу подрібнення на комплексний показник якості фаршу та є придатною для прогнозування та управління.

$$y_k = 0,498 + 0,043x_1 + 0,024x_2 - 0,019x_3 - 0,020x_4 - 0,006x_1x_3 - 0,002x_1x_4 + 0,054x_3x_4 \quad (4)$$

Замінімо в рівнянні (4) кодовані значення натуральними значеннями чинників, по формулах переходу:

$$K_0 = 0,55375 + 0,00150N + 0,01583d - 0,21813F - 0,00402\alpha - 0,00031NF + 0,00001N\alpha - 0,00358F\alpha \quad (5)$$

Для збільшення комплексного показника якості, необхідно швидкість обертання валу збільшувати до 150 об/с; діаметр отворів решітки збільшувати до $6 \cdot 10^{-3}$; сила подачі сировини зменшувати до 0,5 Н; кут ножа зменшувати до 30 °.

Висновки. Розроблено методику оцінки фізико-хімічних, структурно-механічних і технологічних показників якості фаршу з червоного м'яса курятини (гомілка) з використанням функції бажаності Харрінгтона.

Комплексний показник якості фаршу з червоного м'яса курятини, визначений за рахунок середньозваженої арифметичної величини, застосовано як узагальнений параметр оптимізації в дробовому експерименті. Це дозволило нам отримати регресійну залежність, яка придатна для прогнозування якості отриманого фаршу після подрібнення.

Література

1. Азгальдов Г. Г. Теория и практика оценки качества товаров (основы квалиметрии) / Г. Г. Азгольцов. – М.: Экономика, 1982. – 256 с.
2. Топольник В. Г. Квалиметрия в ресторанном хозяйстве: монография / В. Г. Топольник, А. С. Ратушный. - Донецк: ДонНУЭТ, 2008. - 243 с.
3. Зедгинидзе И. Г. Планирование эксперимента для исследования многокомпонентных систем / Зедгинидзе И. Г. – М.: Наука, 1976. – 390 с.
4. Harrington E.C. The desirable function // Industrial Quality control / 1965/21 №10 pp. 124-131.
5. Харрінгтон Дж. Х. Управление качеством в американских корпорациях: Сокр. пер. с англ./ Авт. вступ. ст. и науч. ред. Л.А. Конарева. - М.: Экономика, 1990. - 272 с.
6. Ковбаси варені, сосиски, сардельки, хліби м'ясні. Загальні технічні умови : ДСТУ 4436:2005. – [Чинний від 2005-07-15]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. – 32с. - (Національний стандарт України).
7. Адлер Ю. П. Планирование эксперимента при поиске оптимальных условий / Ю. П. Адлер, Е. В. Маркова, Ю. В. Грановский. - М.: «Наука», 1976. – 280 с.